

Fjernelsen af farlige bunkere

Af Jens Andersen

De tyske bunkere har i snart 70 år ligget ved Vestkysten og mindet om Besættelsestidens dystre tid. Næsten lige så længe har der været ytret ønske om at få fjernet betonkonstruktioner. Særligt meget er det dog ikke blevet til, vel på grund af de store omkostninger. Kun i de tilfælde, hvor bunkerne direkte lå i vejen for vigtige anlægsarbejder eller lignede, er de blevet fjernet.

I april 2013 kunne man imidlertid læse i aviserne, at Trafikministeriet havde bevilget midler til fjernelsen af bunkere, som var farlige for strandgæsterne. Der krævedes medfinansiering fra kommunerne, og Thisted kommune bevilgede 300.000 kr. til fjernelse af bunkere i dens område.

Af aviserne kunne man forstå, at Kystdirektoratet havde udpeget ca. 200 bunkere til fjernelse i fem af kystkommunerne langs den jyske Vestkyst: Thisted, Lemvig, Holstebro, Ringkøbing-Skjern og Varde. Selvom man var flink til at fortælle pressen om projektet, holdt man kortene ganske tæt til kroppen med hensyn til at konkretisere, hvilke bunkere, man ønskede at fjerne. Så det var først i slutningen af maj, at Museumscenter Hanstholm fik konkrete oplysninger om planerne. I Thisted Kommune overvejede Kystdirektoratet at fjerne bunkere i batteriet ved Vigsø, flankeringsgrupper ved Klitmøller og Bøgsted Rende, ringstillinger ved Nr. Vorupør samt nogle mindre bunkere ved Lyngby samt på Agger Tange.

At man havde tænkt sig at botanisere i bunkerne i Vigsø, huede ikke museet, da denne stilling netop udmærker sig med sin helhed, hvor de fleste elementer er synlige. Og det forekom heller ikke, at ringstillingerne på stranden ved Nr. Vorupør og flankeringsgruppen ved landingspladsen ved Klitmøller var til nogen større fare. Derfor forsøgte museet at argumentere for, at disse blev undtaget fra oprydningsarbejdet. Til gengæld kunne museet gøre opmærksom på nogle meget beskadigede bunkere ved Lyngby, som Kystdirektoratet ikke havde haft kendskab til. Argumenterne strakte så langt, at bunkerne ved Nr. Vorupør og Vigsø blev taget ud af planerne, og bunkerne ved Lyngby inkluderet.

I den korte tid, som stod tilbage, inden nedbrydningsarbejdet gik i gang, forsøgte museet at registrere og dokumentere så mange af de bunkere, som var dømt til døden. Vi nåede dog langt fra alle, og i mange tilfælde var der ikke så meget at dokumentere, for en stor del af bunkerne lå så dybt begravet i sandet, at der ikke var mange detaljer at se.

Den 29. juli markerede man i Langerhuse (Lemvig Kommune) indledningen af kampagnen til fjernelse af farlige bunkere. Det gik ud over en F-stand, som lå i brændingen. Før man gik i gang var der tale af direktøren for Kystdirektoratet, den fungerende miljøminister og Lemvigs borgmester. Og så gik bankningen så ellers i gang med først ministeren, dernæst borgmesteren og til sidst en professionel maskinfører bag styrestængerne. Efter ca. en halv times bankning blev arbejdet atter indstillet, for det var jo sommerferie - og bunkeren blev efterladt lidt mere farlig end før man begyndte bankeriet. Men der var da en del, som fik souvenirs i form af betonklumper med sig hjem ...

I Thy indledtes arbejdet den 5. august, da entreprenørfirmaet Kingo Karlsen gik i gang på Agger Tange. Målet var tre små bunkere mellem høfde 70 og 71. Det drejede sig om en ringstilling og to ødelagte IS-

Stande (bunkere bygget af betonsten). Arbejdet gik hurtigere end entreprenøren havde regnet med, og allerede tidligt samme eftermiddag var det overstået. Det blev udført af to store gravemaskiner af typen Zaxis 460. Den ene var udstyret med en tryklufthammer, den anden med en graveskovl.

Tilbage lå nu blot tre dynger beton med lidt armeringsjern i. Intet er dog så skidt, at det ikke er godt for noget, for disse brokkedynger kunne give nogle oplysninger fra sig om bunkerne, som ikke hidtil havde været synlige.

En undersøgelse af brokkedyngen efter ringstillingen viste således bl.a., at det eneste armeringsjern i ringstanden var et enkelt lag i taget; til gengæld havde væggene været forstærket til 60 cm tykkelse mod normalt 40 cm.

Om IS-Standene kom også oplysninger frem, som hidtil havde været skjult i sandet og i væggene. Allerede inden nedbrydningen kunne man se, at man havde brugt armeringsjern til give bygningen større styrke. Alle betonstenene havde tre huller, og dem var der med jævne mellemrum stukket armeringsjern ned i. Nedbrydningen af væggene viste, at man yderligere havde forstærket væggene ved at forbinde de lodrette armeringsjern med 4 mm jertråd mellem skifterne.

Det viste sig desuden, at IS-standene hvilede på et fundament af store fliser (75 x 75 x 17 cm), som samtidigt fungerede som gulv. Taget viste sig mod forventning ikke at være støbt på stedet, men derimod fremstillet af betonbjælker (24 x 40 x 300 cm) med et enkelt lag armeringsjern i.

De fleste af de bunkere, der blev fjernet var F-Stande – Lyngby, Bøgsted Rende, Klitmøller og Splittergab. For disse bunkeres vedkommende var det begrænset, hvor mange nye oplysninger, der fremkom ved nedbrydningsarbejdet. Jernarmeringen svarede til byggetegningerne, men det var da muligt at måle dimensionerne på skydeskår og jernbjælker, som normalt er begravet i beton. En anden ting, man kunne iagttage var, hvordan der på mange af lofternes I-bjælker var bevaret påmalinger, f.eks. "F-7". Numrene var tilsyneladende malet med en bred kalkpensel, og de afspejler, at materialerne til hver enkelt bunker blev leveret fra depotet som et samlet sæt.

Brokkedyngen efter den IS-Stand, som blev fjernet ved Bøgsted Rende, viste overraskende forskelle fra de tilsvarende bunkere på Agger Tange. Her var der nemlig ingen spor efter armeringsjern i væggene, og taget bestod af armeret beton, støbt ud i ét.

Arbejdet med bunkerne ved Lyngby, som lå i brændingen og længere ude, voldte entreprenøren problemer. Således opgav man at fjerne to F-Stande ude i vandet og én i brændingen kunne man ikke finde. I stedet gik man i gang med på må og at fjerne betonbrokker på stranden nedenfor hærkystbatteriet. Brokkerne på stranden stammer fra et tidligere forsøg på fjernelse, som gennemførtes af Jyske Ingeniørregiment i sommeren 1965. Dengang citerede avisen sprængningslederen for følgende interessante bemærkning: "Jeg vil regne med, at havet allerede i vinter får bugt med de fleste rester, og så er denne del af vesterhavstranden rensat"!

Arbejdet i Thy blev afsluttet omkring midten af september med anlæggene ved Bøgsted Rende. I alt var fjernet seks F-Stande, tre ringstillinger, tre IS-Stande samt diverse betonbrokker på stranden ved Lyngby. Paradoksalt nok ligger den vestligste af F-standene i flankeringsgruppen på stranden vest for landingspladsen i Klitmøller der stadig, selvom det var den dårligst bevarede af de tre bunkere. Ejeren af

matriklen, som nu strækker sig ud i vandet, ønskede ikke bunkeren fjernet, vel på grund af dens bølgebrydende effekt.

Som de fleste ved, ændrer stranden sig hele tiden, og efter vinterens storme afsløredes det, at oprydningen ikke havde været så grundig, som den burde have været. Ved Splittergab dukkede i januar 2014 således et større felt med lange, strittende armeringsjern op i strandkanten – resterne efter en af de F-Standene, som var fjernet om sommeren. Og ved Bøgsted Rende tonede en ringstilling, som skulle have været fjernet, men åbenbart ikke var fundet af entreprenørerne, frem af vandet. Samme sted stak armeringsjern fra begge de fjernede F-Stande op gennem vandoverfladen. Så fjernelsen af de farligste af bunkerne – dem i vandet, kan ikke siges at have været en overbevisende succes.